

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:

Михаил Афанасьевич Булгаков
МАСТЕР И МАРГАРИТА

ISBN 978-86-10-01365-8

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

MAJSTOR I MARGARITA

MIHAIL BULGAKOV

Preveo Milan Čolić

 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2015.

KNJIGA PRVA

– ... Pa lepo, ko si?
– Deo snage sam koja vazda
želi da tvori zlo, a uvek dobro sazda.

Gete, *Faust*

1.

Nikada ne zapodevajte razgovor s neznancima!

Jednom s proleća, u doba kada se vrelo sunce već klonilo smiraju, u Moskvi se, kraj samih Patrijaršijskih ribnjaka, pojaviše dva građanina. Jedan od njih, u sivom letnjem odelu, onižeg rasta, uhranjen i ćelav, svoj više nego pristojan šešir držaše u ruci kao lepinju, dok mu pažljivo izbrijano lice ukrašavahu neprirodno velike naočare sa crnim rožnatim okvirom. Drugi – širokih ramena, ridokos, mlađi čovek kuštrave kose, s kariranim kačketom zabačenim na potiljak – imao je na sebi kariranu košulju, bele izgužvane pantalone i crne patike na nogama.

Prvi ne beše niko drugi do Mihail Berlioz, predsednik uprave jednog od najvećih moskovskih književnih udruženja, skraćeno zvano MASSOLIT, a istovremeno i urednik podebelog i pozamašnog književnog časopisa, dok je njegov mlađi saputnik bio pesnik Ivan Nikolajevič Ponirjov, poznat, inače, pod pseudonimom Bezdomni.

Dospевši u senku lipa, koje su tek počele da zelene, pisci odmah pohitaše prema šarenom kiosku s ogromnom tablom na kojoj je pisalo: *Pivo i sokovi*.

Da, trebalo bi odmah istaći prvu neobičnost te jezive majske večeri. Ne samo kraj kioska, već ni u čitavoj aleji, koja se pružala paralelno s ulicom Mala Brona, ne bejaše žive duše. U doba dana kada čovek, kako se činilo, jedva može i da diše, kada se sunce, bukvalno usijavši Moskvu, u sivoj izmaglici strmoglavljuje negde i nekuda iza Sadovog prstena – niko nije došao pod lipе, niko nije sedeo na klupama, aleja jednostavno beše pusta.

– Dajte nam kisele vode – zatraži Berlioz.

– Kisele vode nema – uzvratila na to žena, bezrazložno se zbog nečeg uvredila.

– Imate li piva? – prozukulim glasom upita na to Bezdomni.

– Pivo će stići predveče – uzvratila žena.

– Pa šta onda imate? – upita Berlioz.

– Sok od kajsija, samo što se ugrijao – odgovorila žena.

– Pa dobro, dajte ga, dajte, dajte...

Sok od kajsija se zaklopuča bogatom žutom penom, a u vazduhu se zbog nečega oseti miris berbernice. Utolivši žeđ, pisci istoga časa počeoše da štucaju, platiše i sedoše na klupu, licem okrenuti ribnjaku, a leđima Bronoj ulici.

Tada se dogodi druga neobičnost, koja se odnosila samo na Berliozu. On iznenada prestade da štuca, srce počeo jače da mu lupa, i za trenutak kao da je nekuda nestalo, a onda se opet vratilo na svoje mesto, ali kao sa zarivenom tupom iglom u sebi. Zbog svega toga Berliozu obuze nekakav neosnovan, bezrazložan, ali toliko i tako jak strah da smesta zažele da pobegne glavom bez obzira, što dalje od Patrijaršijskih ribnjaka. On se očajnički osvrnuo oko sebe, ne shvatajući šta ga je to toliko prestrašilo. Prebledeвши u licu, on obrisa čelo maramicom, i pomisli: „Šta li to bi sa mnom? Nikada mi se ovako nešto nije desilo... Srce počinje da mi otkazuje... Premoren sam. Da, krajnje je vreme da sve pošaljem dovraga i otputujem u Kislovodsk...“

U tome se času vreli vazduh pred njim zgusnu, i u njemu se pojavi prozračan građanin, ne može biti čudnovatijeg i nesvakidašnjeg izgleda. Na malenoj glavi džokejski kačketic, a na njemu opet kariran, kratak, vazdušast sako... Građanin jedva hvata visok, uzanih ramena, nepojmljivo mršav i, molim da se to zapamti, izuzetno podsmešljiva izraza lica.

Život se Berliozov odvijao i tekao tako da on nije bio naviknut na neobične pojave. Prebledeвши još više, on iskolači oči i zbunjeno pomisli: „Pa to je jednostavno nemoguće, to nikako ne može da bude!“

Ali to je, avaj, ipak bilo moguće, a izduženi se građanin, prozračan, kakav je i bio, ne dotičući nogama zemlju, njihao pred njim levo-desno.

Tada Berliozu obuze takav užas da on zatvori oči. A kada ih je ponovo otvorio – vide da je sve već prošlo, da je priviđenje nestalo, karirani građanin jednostavno iščezao, a iz srca istovremeno beše iščupana i tupa igla.

– Uh, dovraga! – uzviknuo urednik. – Znaš li ti, Ivane, maločas umalo što ne dobih toplotni udar! Čak sam imao i nešto nalik na halucinacije – pokušao da se osmehne, ali mu se u očima još uvek videla uznemirenost, a i ruke su mu drhtale.

Ipak uspe da se nekako smiri, poče da se hladi maramicom, i reče dosta bodro: „No, onda...“, i nastavi da govori upravo na onom mestu gde ga je prekinulo štucanje kada je popio sok od kajsija.

Govorio je, kako se to kasnije saznalo i ispostavilo, o Isusu Hristu. Stvar je bila u tome što je za sledeći broj časopisa urednik poručio od pesnika veliku antireligioznu poemu. Tu je poemu Ivan Nikolajevič napisao, i to za veoma kratko vreme, ali urednik njome, nažalost, ne bejaše zadovoljan. Bezdomni je, naime, prikazao glavni lik svoje poeme, to jest Isusa, u najcrnjim mogućim bojama, ali je, i pored toga, celu poemu, prema mišljenju urednika, trebalo napisati iznova. I, urednik je sada držao pesniku nešto poput predavanja o Isusu, da bi podvukao glavnu grešku pesnikovu. Teško je reći šta je bilo to što je prevarilo Ivana Nikolajeviča – da li snaga njegovog talenta ili potpuno nepoznavanje problema o kome je pisao – tek, njegov Isus kao da je bio potpuno živa, ali, istina, ne baš i previše privlačna ličnost. Berlioz je hteo da dokaže pesniku da nije najvažnije od svega kakav je bio Isus, loš ili dobar, već to da Isus kao ličnost nikada nije ni postojao na ovome svetu, te da su tako i sve priče o njemu – obične izmišljotine, najobičniji mit.

Treba napomenuti da je urednik bio čovek veoma načitan, i da se vešto pozivao, dok je pričao, na stare istoričare, na primer, na poznatog Filona Aleksandrijskog i izuzetno obrazovanog Josifa Flavija, koji nikada, ni jednom jedinom rečju, nisu ni spomenuli postojanje Isusovo. Pokazujući tako solidno znanje, Mihail Aleksandrovič je pesniku rekao, između ostalog, i to, da je pasus u petnaestoj knjizi, u glavi četrdeset i četvrtoj, poznatih Tacitovih *Anala*, u kojima se govori o pogubljenju Isusovom, jednostavno kasnije dopisani, krivotvoreni dodatak.

Pesnik, za koga je sve što mu je urednik govorio bilo sasvim novo, pažljivo je slušao Mihaila Aleksandroviča, netremice ga posmatrajući svojim zelenkastim očima, i samo je povremeno štucao, proklinjući šapatom topao sok od kajsija.

– Ne postoji nijedna istočnjačka religija – reče Berlioz – u kojoj, kao po pravilu, čedna devica ne rađa boga. Tako su i hrišćani, ne izmislivši ništa novo, stvorili svog Isusa, koji nikada nije ni postojao. To je ono što treba istaći...

Visoki tenor Berliozov je odjekivao u pustoš aleji i, kako se Mihail Aleksandrovič sve više udubljavao u razmatranja u koja može da se unese odista samo izuzetno obrazovan i načitan čovek, a bez opasnosti da pri tome polomi šiju – pesnik je saznavao sve više zanimljivih i korisnih stvari, i o egiptskom Ozirisu, bogu i sinu Neba i Zemlje, i feničanskom bogu Tamuzu,

i o Marduku, pa čak i o manje poznatom bogu Viclipucliju, koga su svoje-
vremeno obožavali i klanjali mu se Asteci u Meksiku.

I upravo u času kada je Mihail Aleksandrovič pričao pesniku kako su Asteci mesili figuru Viclipuclija od testa, u aleji se pojavi prvi čovek. Kasnije, kada je već, otvoreno govoreći, bilo kasno, razne su institucije pod-
nele svoje izveštaje s opisom tog čoveka. Poređenje tih izveštaja deluje odi-
sta i više nego zapanjujuće. Tako, na primer, u prvom izveštaju stoji da je taj čovek bio onižeg rasta, da je imao zlatne zube i da je hramao na desnu
nogu. U drugom izveštaju pak stoji da je čovek bio divovskoga rasta, a da
su mu krunice na zubima bile od platine, i da je hramao na levu nogu. Treći izveštaj lakonski saopštava da je taj čovek bio bez ikakvih posebnih
osobenih znakova.

Moramo priznati da nijedan od tih opisa u stvari ne odgovara, niti je
odgovarao stvarnosti.

Pre svega: čovek o kome je reč nije hramao ni na jednu nogu, i nije bio
ni niskog, a isto tako ni ogromnog, divovskog rasta, već je jednostavno bio
– visok. Što se pak zuba tiče, s leve strane je imao platinaste krunice, a s de-
sne – zlatne. Bio je u skupocenom sivom odelu i inostranim cipelama odgo-
varajuće boje. Sivu beretku je nekako važno naherio, a pod rukom je nosio
štap sa crnom drškom u obliku pudlice. Imao je, kako se činilo, četrdeset, a
možda i nešto više godina. Usta su mu bila nekako iskrivljena. Bio je glatko
izbrijan. Crnomanjast. Desno oko crno, a levo, opet, zbog nečega zeleno.
Veđe crne, ali jedna viša od druge. Jednom rečju – pravi pravcati stranac.

Prošavši pokraj klupe na kojoj su sedeli urednik i pesnik, stranac ih po-
gleda kao ovlaš, zaustavi se malo, a onda sede na susednu klupu, na samo
nekoliko koraka od naših znanaca.

„Nemac“, pomisli Berlioz.

„Englez“, pomisli opet Bezdomni. „Pazi samo, nije mu vrućina s ruka-
vicama na obema rukama!“

A stranac baci pogled na visoke zgrade koje su u obliku ćiriličkog slova
„П“ opkoljavale ribnjak, pri čemu se odmah videlo da se na tom mestu na-
šao prvi put, a isto tako i to da ga ono, to mesto, zbog nečega veoma inte-
resuje i privlači.

Pogled mu se zaustavi prvo na gornjim spratovima, gde su se na staklu
poigravali zaslepljujući odblesci sunca koje se zanavek oprastalo od Mihaila
Aleksandroviča, zatim spusti pogled niže, gde su stakla u sumrak već po-
čela da tamne, snishodljivo se nečemu osmehnu, dlanove obe ruke položi
na glavu štapa, a bradu osloni na ruke.

– Ti si, Ivane – govorio je Berlioz – veoma dobro i satirično prikazao, recimo, rođenje Isusa, sina božjeg, ali suština leži u tome što se pre Isusa rodio čitav niz sinova božjih, kao što je recimo frigijski Atis, ali pri tome nijedan od njih nikada nije ni bio rođen, pa nikada nije ni postojao, te i sa Isusom stvari stoje isto tako, pa je zato neophodno da umesto rođenja, ili, recimo, dolaska mudraca, opišeš besmislene glasine o tom rođenju... A iz tvoje priče i stihova proizlazi da se on odista i rodio!

Na tom mestu Bezdumni pokuša da prekine štucavicu koja ga obuze, zbog čega zaustavi disanje, pa poče da štuca još jače i teže, i tog istog časa Berlioz prekide svoju besedu, jer stranac iznenada ustade i zaputi se prema piscima.

Začudo ga i upitno pogledaše.

– Oprostite, molim vas – poče pridošlica sa stranim akcentom, ali ne izobličavajući pri tome ruske reči – što, iako me ne poznajete, dopuštam sebi... ali je predmet vašeg učenog spora do te mere zanimljiv, da...

Učtivo skinu beretku, i prijateljima ne preostade ništa drugo nego da se i oni pridignu i naklone.

„Ne, pre će biti da je Francuz...“, pomisli Berlioz.

„Poljak...“, pomisli opet Bezdumni.

Moramo reći da je pesniku stranac već od prvih svojih reči bio odvrtan, a da se Berliozu opet dopao, to jest – ne baš dopao, ali... kako da to kažemo... bio mu je nekako zanimljiv, ili tako već nekako.

– Dopuštate li mi da vam se pridružim? – učtivo upita stranac, a prijatelji se, hteli to ili ne, razmakoše, i stranac se vešto smesti između njih i odmah zapodenu razgovor.

– Ako se ne varam, izvoleli ste reći da Isus nikada nije postojao? – upita, okrećući prema Berliozu svoje levo, zeleno oko.

– Da, niste se prevarili – učtivo uzvratil Berlioz – upravo sam to i rekao.

– Ah, kako je to interesantno! – uskliknu stranac.

„Šta on to zapravo smera?“, pomisli Bezdumni i namrgodi se.

– A vi ste se izvoleli složiti sa svojim sagovornikom? – upita neznanac, okrećući se udesno, prema Bezdommnom.

– Ko što su jedan i jedan dva! – potvrdi ovaj, jer je voleo da se kitnjasto i figurativno izražava.

– Predivno, odista! – uzviknu nezvani sagovornik, i zbog nečega se lopovski osvrnu, a onda, prigušivši svoj duboki glas, reče: – Izvinite, molim vas, što sam nametljiv, ali učinilo mi se da vi, između ostalog, čak ni u boga ne verujete? – u očima mu se pojavi strah, i on odmah dodade: – Kunem vam se, to nikome neću reći!

– Tačno je, mi u boga ne verujemo – odgovori Berlioz, jedva se osmehnuvši strahu stranog turista – ali se o tome kod nas može govoriti sasvim slobodno.

Stranac se zavalio na naslon klupe, i upita, gotovo uzviknuvši od znatizjelje:

– Vi ste, znači, ateisti?

– Da, mi smo ateisti – odgovori, osmehnuvši se, Berlioz, a Bezdomni ljutito pomisli: „Prilepio se kô običan krpelj, gad jedan prokleti, a uz sve to još i inostrani!“

– Oh, kako je to divno! – uzviknu čudnovati stranac, i stade da vrti glavom, posmatrajući čas jednog, čas opet drugog pisca.

– U našoj zemlji ateizam nikoga ne čudi – diplomatski i učtivo reče Berlioz. – Većina našeg stanovništva je potpuno svesno, i već poodavno, prestala da veruje u sve bajke i mitove o bogu.

Tu stranac uradi nešto potpuno neočekivano: ustade, i zaprepašćenom uredniku steže ruku, izgovorivši pri tome:

– Dopustite mi da vam se najtoplije zahvalim!

– A na čemu mu se to zahvaljujete? – upita Bezdomni, zatreptavši očima.

Važan podatak je, prema svemu, odista ostavio na stranog putnika snažan utisak, jer je preplašeno bacio pogled prema okolnim zgradama, kao da se bojao da će u svakom prozoru ugledati po jednog ateistu.

„Ne, nije on nikakav Englez“, pomisli Berlioz, a Bezdomni opet pomisli: „Gde li se to samo izveštio da tako dobro govori ruski, to je ono što me odista silno interesuje!“, i ponovo se još više natušti i naroguši.

– Dopustite mi da vas upitam – posle kraćeg uznemirenog razmišljanja ponovo progovori strani gost – a šta ćemo onda s dokazima o postojanju božjem, kojih, kao što je poznato, ima tačno pet?

– Avaj! – odgovori na to Berlioz sa žaljenjem u glasu. – Nijedan od tih dokaza ne vredi ama baš ništa, i čovečanstvo ih je već odavno bacilo, da tako kažemo, u arhivu. Jer, morate priznati da u oblasti razuma ne može postojati nikakav dokaz o postojanju božjem.

– Bravo! – uzviknu stranac. – Bravisimo! Vi upravo u potpunosti ponavljate misao nespokojnog starca Imanuela. Ali nezgoda je evo u čemu: on je u prah i pepeo uništio svih pet dokaza, razneo ih, moglo bi se reći kao prašinu, da bi onda, kao da se ruga i podsmeva čak i samome sebi, stvorio i sopstveni, šesti dokaz.

– Kantov je dokaz – usprotivi se urednik, blago se osmehnuvši – takođe neubedljiv. I nije Šiler tek onako, badava, govorio da Kantova razmatranja o tom pitanju mogu zadovoljiti samo robove, dok se Štraus tom istom dokazu jednostavno podsmevao.

Berlioz je sve to govorio, ali je pri tome stalno mislio: „Ko li je uopšte ovaj čova? I kako je uopšte moguće da tako dobro govori ruski?“

– Tog Kanta bi za te i takve dokaze trebalo najuriti na jedno tri godine u logor na Solovecka ostrva! – iznenada bubnu Ivan Nikolajevič.

– Ivane! – prošapta Berlioz zbunjeno.

Predlog da se Kant najuri na Solovecki arhipelag, međutim, ne samo da nije zbunio stranca, već ga je, pre bi se moglo reći, oduševio, a na određeni način čak i razveselio.

– Tačno, tačno! – povika on, a njegovo levo, zeleno oko, okrenuto prema Berliozu, pri tome zatrepta. – Tamo mu i jeste mesto! Jer, govorio sam mu ja onda, za doručkom: „Izvinite, profesore, ali vi ste to nekako neprikladno i neskladno smislili. To možda i jeste pametno, ali je istovremeno i ne može biti nerazumljivije. Podsmevaće vam se.“

Berlioz iskolači oči. „Za doručkom... Kantu?! Šta on to lupeta?“, pomisli.

– Ali – nastavi stranac, ni najmanje se ne zbunivši zbog Berliozovog zaprepašćenja, i obrati se pesniku – na Solovke ga ne možete strpati ni najuriti iz zaista prostog i jednostavnog razloga, što on već duže od sto godina boravi u mestima mnogo udaljenijim no što je Solovecki arhipelag, a odande ga, verujte mi na reč, nikako ne možemo izvući!

– Šteta, odista šteta! – uzvratiti na to pesnik.

– Šteta, šteta, nego kako! – potvrdi neznanac, sevnuvši pritom okom, i nastavi: – Mene, međutim, uznemirava nešto drugo: ako već bog ne postoji, valja se onda priupitati: a ko onda, u tom slučaju, upravlja životom ljudskim, pa i čitavim poretkom na ovoj zemlji?

– Sam čovek svim tim upravlja – Bezdomni ljutito pohita da odgovori na to, mora se priznati, ne baš najjasnije postavljeno pitanje.

– Izvinite – mekim glasom uzvratiti neznanac – ali da bi se moglo upravljati, potrebno je imati tačan i precizan plan za određeni, barem koliko-toliko pristojan vremenski period. Dopustite mi da vas priupitam, kako to životom može da upravlja čovek ako je sam lišen mogućnosti da napravi plan ne samo za tako smešno kratak period od nekakvih, recimo, tamo tričavih hiljadu godina, već ne može da zajamči ni to da će dočekati i sutrašnji dan? Zaista! – Neznanac se okrenu Berliozu. – Zamislite da počnete da odlučujete, izdajete naređenja, i drugima i sebi, i uopšte, taman uđete, da tako kažemo, u kolosek, kolotečinu, u poslove, kada vas najednom zadesi... hm, hm, recimo sarkom pluća... – Na to se stranac slatko osmehnu, kao da mu je već i sama pomisao na sarkom pluća pričinjavala nekakvo posebno zadovoljstvo. – Da, sarkom... – žmirkajući kao

mačak ponovi on ovu zvučnu reč – i eto, od vašeg upravljanja poslovima nema ama baš ništa! Ničija vas više sudbina, osim svoje sopstvene, niti zanima niti uznemirava. Rođaci počinju da vas lažu, a vi, osećajući da u svemu tome nešto nije u redu, jurite kod učenih lekara, pa onda kod šarlatana, a na kraju čak možda i kod gataru i vračara. A i jedno, i drugo, a i treće je potpuno besmisleno, to vam je, svakako, valjda i samome sasvim jasno. A sve se završava tragično: onaj koji je donedavno smatrao da o nečemu odlučuje, najednom leži nepomično u drvenom kovčegu, i svi ga oni, koji su se okupili oko njega, shvatajući da od njega više ne može biti nikakve vajde, spaljuju u krematorijumu. A dešava se i gore od toga: čovek se upravo spremio da krene u Kislovodsk – tu stranac, zažmirivši, pogleda Berliozu –na prvi pogled obična stvar, ali ni to niti može niti je u stanju da uradi, jer će se iznenada, iz nepoznatih razloga, okliznuti i pasti pod tramvaj! Nećete mi, valjda, reći da je to on lično tako sâm želeo ili smislio? Zar nije ispravnije misliti da je u ovom slučaju odluku o njegovoj sudbini doneo neko drugi? – izgovorivši sve to, neznanac se nekako čudnovato nasmeši.

Berlioz veoma pažljivo saslušao neugodne priče o sarkomu i tramvaju, i tada počeo da ga muče nekakve zabrinjavajuće misli. „Nije on stranac! Nije on uopšte nikakav stranac...“, mislio je, „čudnovat je to subjekat... ali stanite, ko je onda uopšte on?“

– Vama se, kako vidim, puši? – neznanac se iznenada obratio Bezdnomnom. – Koje cigarete najradije pušite?

– Da nemate kojim slučajem razne, šta li? – mračnog lica i podsmešljivo upita pesnik, koji je ostao bez cigareta.

– Koje cigarete najradije pušite? – ponovi svoje pitanje neznanac.

– No, *Našu marku* – besno kroz zube promrsi Bezdnomni.

Neznanac na to izvuče iz džepa tabakeru, i ponudi Bezdnomnog:

– *Naša marka*.

Ni urednika ni pesnika nije začudilo toliko to što se u tabakeri nalazila upravo *Naša marka*, koliko ih je zapanjila i začudila sama tabakera. Bila je ogromna, od, kako se to obično kaže, žeženog zlata, a na poklopcu joj je, kada se otvorila, plavim i beličastim sjajem zasijao trougao od brilijanata.

Ovde pisci pomisliše sasvim različite stvari. Berlioz: „Ne, ipak je on stranac!“, a Bezdnomni pak: „Ah, đavo neka ga nosi!“

Pesnik i vlasnik tabakere zadimiše, a nepušač Berlioz se zahvali i odbi.

„Trebalo bi mu se, evo kako, suprotstaviti“, odlučio Berlioz, „čovek je smrtnan, tu niko i ništa ne može da prigovori. Ali stvar je u tome što...“

– Da čovek je odista smrtan, ali to je još najmanje od svih zala. Gadno je to što je on ponekad iznenada smrtan, u tome je, eto, stvar: i što uopšte nije u stanju da kaže šta će raditi ni ove večeri.

„Glupavo postavljen problem...“, pomisli Berlioz, i usprotivi se:

– E, to je već preterivanje. Kako ću ja lično provesti ovo veče, to manje-više znam dosta tačno, sigurno i precizno. Naravno, ako mi na Bronoj ne padne ili mi se ne sruči na glavu kakva cigla...

– Cigla se nikada i nikome – ubedljivo ga prekide stranac – još nije sručila niti pala na glavu tek onako. U svakom slučaju, uveravam vas u to, ona vam ni u kom slučaju i ni na kakav način neće nauditi. Umrećete sasvim drugačijom smrću.

– Da ne znate možda i kakvom? – s potpuno prirodnom ironijom upita Berlioz, upuštajući se u dosta neugodan razgovor. – Pa ćete mi onda reći, saopštiti, šta li, i to?

– Drage volje – odgovori stranac. A onda odmeri Berlioza pogledom kao da se spremao da mu sašije odelo, nešto promrmlja kroz zube, nešto kao: „Jedan, dva... Merkur u drugoj kući... Mesec je zašao... šest – nesreća... veče – sedam...“, pa glasno i radosnim glasom izjavi: – Odrubiće vam glavu!

Bezdomni na to divlje i zlobno iskolači oči prema neznancu, a Berlioz sa svoje strane upita, izveštačeno se osmehnuvši:

– A ko to? Neprijatelji? Intervencionisti, šta li?

– Ne – odgovori sagovornik. – Ruskinja, komsomolka.

– Hm... – promrmlja Berlioz, naljučen neznančevom šalom. – Izvinite, ali to je gotovo nemoguće.

– Izvinite, molim vas – odgovori na to stranac – ali to je upravo tako. Da, hteo sam da vas priupitam šta ćete raditi večeras, ako to, jasno, nije nekakva tajna?

– Nema tu nikakve tajne. Prvo ću otići kući, u Sadovu ulicu, a posle toga ću u deset sati uveče u MASSOLIT-u predsedavati jednom sastanku.

– Ne, to je nemoguće – odmahnu glavom stranac.

– A zašto to?

– Zato – odgovori stranac i poluzatvorenih očiju baci pogled na nebo po kome su, predosećajući skoro osveženje, lebdele nekakve crne ptičurine – zato što je Anuška već kupila zejtin, a i ne samo što ga je kupila, već ga je upravo maločas i prolila. A to opet znači da nikakvog sastanka neće ni biti.

U tom času pod lipama, kao što je razumljivo i jasno, zavlada tišina.

– Oprostite – posle kraće pauze progovori prvi Berlioz, posmatrajući stranca koji je lupetao budalaštine – kakve veze sa svim tim ima zejtin... i o kojoj je to i kakvoj Anuški uopšte reč?

– Zejtin sa svim tim ima evo kakve veze – najednom poče da govori Bezdomni, očigledno odlučivši da nezvanom sagovorniku objavi rat. – Da niste vi, građanine, kojom prilikom, možda, nekada boravili u duševnoj bolnici?

– Ivane... – tiho uzviknu Mihail Aleksandrovič.

Stranac se, međutim, nimalo ne uvredi, već se samo veselo nasmeja.

– Jesam, jesam, i to ne jednom! – uzviknu, smejući se, ali ne skidajući pogled s pesnika. – Gde sve samo nisam bio! Žalim samo što se nisam setio da zamolim profesora da mi objasni šta je to šizofrenija. Učinite to onda vi, Ivane Nikolajeviču.

– Odakle znate kako se zovem?

– Ali molim vas, Ivane Nikolajeviču, ko vas ne poznaje? – Stranac izvuče iz džepa previjen jučerašnji broj nedeljnika *Literaturna gazeta* i Ivan Nikolajevič ugleda na prvoj strani svoju fotografiju, a ispod nje svoje stihove. Ali ono što ga je još koliko juče radovalo, kao dokaz slave i popularnosti, ovoga puta ga ni najmanje nije obradovalo.

– Izvinite – reče pesnik i lice mu se smrači – da li biste mogli da pričekate ovde koji tren? Hteo bih svom prijatelju da kažem nekoliko reči.

– O, sa najvećim zadovoljstvom! – uzviknu neznanac. – Ovde pod lipama je odista divno, a ja, uzgred budi rečeno, nikuda i ne hitam.

– Znaš šta, Mišo – poče da šapuće pesnik, odvučavši Berlioza u stranu – nije to nikakav strani turista, već obična, najobičnija špijunčina. To je ruski emigrant, koji je uspeo da se nekako, na neki način, provuče ovamo. Zatraži mu isprave, inače će umaći, kidnuće.

– Misliš? – uznemireno upita Berlioz, a u sebi pomisli: „U pravu je!“

– Veruj mi – šapnu mu pesnik na uvo – pravi se da je glup, kako bi od nas nešto saznao, izvukao. Vidiš i sam kako govori ruski. – Pesnik je govorio i stalno bacao poglede prema klupi, da neznanac ne bi utekao. – Da ga uhvatimo, inače će otperjati.

I pesnik povuče Berlioza za ruku ka klupi.

A neznanac više nije sedeo, već je stajao pokraj klupe, držeći u ruci nekakvu knjižicu u tamnosivom kožnom povezu, debeli koverat od čvrstog papira i vizitkartu.

– Izvinite, molim vas, što sam, tokom našeg žustrog razgovora u potpunosti zaboravio da vam se predstavim. Evo moje vizitkarte, pasoša i poziva

da doputujem u Moskvu na konsultacije – ozbiljno reče neznanac, posmatrajući pisce svojim prodornim pogledom.

Ovi se zbuniše. „Đavo ga odneo, sve je čuo...“, pomisli Berlioz, i učti-
vim pokretom ruke pokazao da isprave nisu potrebne. Dok je stranac gurao
u ruke urednika pasoš, pesnik je uspeo da na vizitkarti pročita reč *profesor*
odštampanu stranim slovima, a isto tako i početno slovo prezimena – V.

– Drago mi je, odista – u međuvremenu zbunjeno promrmlja urednik,
dok je stranac stavljao isprave u džep.

Na taj su način dobri odnosi bili ponovo uspostavljeni i sva trojica opet
sedoše na klupu.

– Doputovali ste ovamo kao savetnik, konsultant, da tako kažemo, pro-
fesore? – upita Berlioz.

– Da, upravo tako, kao konsultant, savetnik.

– Vi ste Nemac? – upita Bezdomni.

– Kako? – upita profesor, i najednom se zamisli. – Da, moglo bi se reći
da jesam...

– Odlično govorite ruski – primeti Bezdomni.

– O, ja sam poliglota i vladam velikim brojem jezika – odgovori na to
profesor.

– A koja vam je uža struka? – zainteresovala se Berlioz.

– Stručnjak sam za crnu magiju.

„Eto ti sad...“, sinu kroz glavu Mihaila Aleksandroviča.

– A jesu li vas... kod nas pozvali kao stručnjaka za tu oblast? – upita
ovaj, pritom malo zamucnuvši.

– Da, upravo tako – potvrdi profesor i objasni: – Ovde su u državnoj
biblioteci pronađeni originalni rukopisi crnog maga Žerbera iz Oriljaka,
koji potiču iz desetog stoleća. Od mene se zahteva da ih pregledam. Ja sam
za to jedini stručnjak na svetu.

– Aha! Pa vi ste, znači, istoričar? – s olakšanjem i poštovanjem upita
Berlioz.

– Da, istoričar – potvrdi naučnik, i najednom dodade: – Večeras će se
na Patrijaršijskim ribnjacima odigrati odista neobične i zanimljive stvari!

I urednik i pesnik se ponovo začudiše, a profesor ih prstom pozva sebi,
i kada su mu se približili, prošapta:

– Imajte na umu da je Isus postojao.

– Vidite, profesore – odgovori Berlioz izveštačeno se smeškajući – mi
poštujemo vaše veliko znanje, ali se, barem što se toga tiče, pridržavamo
sasvim drugog, pa i drugačijeg mišljenja.

-
- Nije potrebno nikakvo drugo, niti drugačije mišljenje! – uzvratil čudnovati profesor. – Jednostavno je postojao, i gotovo.
 - Za to je ipak potreban barem nekakav dokaz... – počeo Berlioz.
 - Nisu potrebni nikakvi dokazi – odgovorio profesor, i počeo da govori tiho, odmereno, pri čemu njegov strani akcent u potpunosti nestade: – Sve je vrlo jednostavno: u belom plaštu...